

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu:

Dr. Mehmet Ali UZ

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Hasan YAŞAR

Ahmet ÇELİK

Ali İŞİK

Av. Serdar CEYLAN

KADEMİK

Sayfalar

Merhaba

f /akademiksayfalar

www.merhabahaber.com

İSBÂ/İSPÂ PAZARI NERESİ İDİ?

Ülkemizdeki pek çok yerin adlarının ilgi çekici hikâyeleri vardır. Bu adlar bazen ilgimizi çeker, bazen de hiç orali olmaz, geçip gideriz. Bu yazımızda Konya'da artık neresi olduğunu pek az insanımızın bildiği bir yeri anlatacağız. Ancak ülkemizdeki benzer özelliği olan iki yeri hatırlatarak yazımıza girmek istiyoruz.

İşte o adlarla ilgili olarak değişik kaynaklardan aldığımız bilgiler. O adarın ilki Gaziantep ve Bursa'nın Şehreküstü'leri...

Gaziantep Şehreküstü'yle ilgili bir çalışması olan Fatma Sağlamer çalışmasının sonuç bölümünde şöyle diyor: "XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde birçok şehirde görülen bir mahalle adı olan Şehreküstü adı çoğu Anadolu ve Rumeli şehrinde mev-

cut bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti Döneminde ortaya çıkan bu mahallelerin çoğu varlığını sürdürmezken bir kaç da günümüze kadar ulaşmıştır." Acaba bizim yeşil Konya'mızın da bir Şehreküstü'sü var mıydı?

Aşağıda, anılan iki Şehreküstü ile ilgili kısa bilgiler verilecektir.

1. GAZİANTEP ŞEHREKÜSTÜ'SÜ

Gaziantep'te bu ad ve o adı taşıyan mahalle ile ilgili bir çalışmanın hazırlandığını söylemiş-

tik. Orada şu bilgiler yer alıyordu:

"Ayıntab tarihi araştırmacılarından Cemil Cahit Güzelbey, zamanında şehrin kalenin çevresinde kurulduğunu, adamlardan birinin ailesine kızarak Aydınbaba denilen yerde bir

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

ev yaptırdığını, tek başına görünen bu evin kuruluş sebebi konuşulurken evi yaptıranı “Şara küstü” denildiğini ve zamanla bu adın bulunduğu yere isim olduğunu belirtmiştir. vi yapıldıktan sonra da başka evler de yapılmış.”

(Fatma Sağlam, Osmanlı Döneminde Ayıntab Şehreküstü Mahallesi (Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022 ve oradan makale şekli: (2022). Ayıntab Şehreküstü Mahallesi (61-74), Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi, 5(2).

Bu açıklama bir yer adının alınış, kuruluş veya verilmiş efsanesi/hikâyesi olabilir.

2. BURSA ŞEHREKÜSTÜ'SÜ

“Farklı şehirlerde adaşları olan bir semt Şehreküstü. Ancak büyük bir çoğunluğu Bursa'nın Şehreküstü'sü gibi bugüne ulaşamamış. Hepsinin ortak noktası da yalnızca isimleri değil aynı zamanda hikâyeleri.

Çünkü eskiden, şehrin en son yerleşmesinin bulunduğu yere “Şehre küstü” denirmiş. Bursa’daki hikâyesi ise biraz daha farklı. Şehrin günlük koşturmacalarından sıkılmış, bunalmış biri, evini, gitmiş şehrin neredeyse dışı sayılabilecek en uç noktasına yapmış. Halk hem ona hem de evinin bulunduğu yere “Şehre küstü” demiş. Şehreküstü bugün Bursa’nın merkezi noktalarından biri olsa da adı yüzyıllardan beri değiştirilmemiş ve yaşıtararak bugüne kadar ulaşmayı başarmış.” (“Eskiden Burada... / Bursa Mahalleleri / Bursa Semtleri”, dergi Bursa com.tr)

Bir de günlük köşe yazarlarından birinden alınan bir kısa bölüm:

“Geçen gün bir arkadaş Bursa’da Şehreküstü adlı bir semtin olduğunu söyledi. Bir başkası: “Antep’te de var.” Diğerleri: “Bence hoş bir isim, orada oturmak isterdim.” Sordum: “Sakın şehre-küstü değil de şekrek-üstü olmasın?” Saçmalama, de-

diler.

Tabii bu tepki beni kamçıladı. İnternette baktım. “Adam evini şehirden uzakta yapmış, ‘herhalde şehre küstü’ demişler. Daha sonra laf yerleşmiş” demiş birisi.

Bir başkasının açıklaması şöyle: “Osmanlı’da kentin varlıklı kesimine şekrek denir. Şekrek-üstü zenginlerin oturduğu yer anlamındadır.”

İlk açıklama tam palavra. İkincisi ise şaşırtıcı:

Şekrek diye bir kelimeyi hiç duymamıştım. Ayrıca niye sadece şekrek değil de, şekrek-üstü?

...

Velhasıl ‘Şekrek-üstü’ adı, ‘Şahrah-üstü’nden geliyor. Yani “ana yol üzerindeki semt” anlamında. (Şahrah’ın mecazi anlamı da var: “Selamet yolu” demek.) (Emre Aköz, “Şehreküstü Ne Demek?”, Sabah, 30 Nisan 2015.

Yorumlar ve değerlendirmeler konusunda biz bir şeyler söylemeyeceğiz,

karar sizin.

Vereceğimiz iki yer adı da kendilerine özgü farklılıklarla konulmuştur. Biz bu iki adın sadece biriyle ilgili küçük bir ekleme yapacağız: Şaşkın Bakkal, Boğazkesen. İlki, nasıl bir hikâyeye sahip olduğunu kendiliğinden gösteriyor gibi. Ancak ikincisi ürpertici olduğu kadar şaşırtıcıdır da. Gelin, şimdi de onunla ilgili küçük bir bilgiye geçelim.

Bu ad ile ilgili olarak pek çok kaynak ve tarih bilgini şu bilgiyi vermektedir: Fatih Sultan Mehmet tarafından, İstanbul Boğazı'nın en dar yerine 1452 yılında yaptırılan Rumeli Hisarı'nın öbür adıdır: Boğazkesen Hisarı = Rumeli Hisarı. Ancak İstanbul'da bu adı taşıyan başka yerler de vardır. Boğazkesen Caddesi, Beyoğlu'nda İstanbul Boğazı'nı dik kesen bir caddenin adıdır.

O hâlde buradaki boğaz insanlarla ilgili olmayıp İstanbul Boğazı'nın belirli bölgesini güven altı-

na almak için yaptırılan bir hisarı ifade etmektedir.

Ayrıca, Van ilimizin Özalp ilçesine bağlı bir mahallenin adı da Boğazkesen'dir. Mahalle, ilçeye 15, il merkezine ise 60 kilometre mesafededir.

***

KONYA ISBÂ'SI / ISPÂ'SI

Bizim Isbâ'mıza gelince... Öncelikle bir coğrafi konum belirlenmesi yapılmalıdır. Şimdilik tam yerine söylemek yerine yakın çevresiyle birlikte hatırlamamız gerekecektir.

Orta yaşın üzerindeki hemşerilerimizle yola çıkmalıyız. Günümüzde onarım geçiren Hükûmet Konağı'ndan Tefikiye / Teyfikiye Caddesi boyunca ilerleyiniz. Unutmayınız bu caddenin bilinen adlarından biri de Sarraflar Caddesi'dir. Yürüyünüz, yürüyünüz; Kapı / Kapu Camii'ni geçiniz. Unutmayınız, bu büyük camimizin önceki adları, Kapuğ / Kapığ idi de sonradan

mı Kapı oluverdi. Neyse, biz yolumuza devam edelim. Edelim de benim dönemimin hangi iş yerleri kaldı, bilemem ki. Mesela bir Çaybaşı Caddesi'nden komşumuz Berber Ali Rıza Türктаş Amca'mız vardı da erkence kaybetmiştik. Tam karşısında ise başka bir berber daha vardı. Türктаş'ın dükkândan devam edelim. Baranoklar vardı, daha ileride okul arkadaşım Yaşar Süzer'in babası Hasan Amca'nın dükkânı geliyordu. Yolumuz, daha sonraki yıllarda son köşedeki Türk Ticaret Bankası ile noktalanıyordu. Aradaki onlarca dükkânı saymak, elbette bu yazının konusu değildir.

Geliniz, oradan Kadınlar Pazarı'na doğru dönelim, hatta durmayıp mezar taşçıları da geçip yıkılarak yeri açık alan olan eski İl Halk Kütüphanesi'ne kadar uzanıverelim. Eğer yorulmadıysanız, bu kez de oldukça taze olan Sarraflar Yer Altı Çarşısı'nda turumuzu noktala-

yalım. İşte bu İsbâ Pazarı bu arada, bir yerlerdeydi.

Biraz tahmin... Bir zamanların meşhur Aşçılar /Ahçılar İçi taraflarında mı, yoksa daha ilerilerde Mecidiye Hanı'na komşu filan mıydı? Unutmayalım, bu Pazar Ahmet Efendi Hamamı'nın komşusu da olabilir.

Güzel bir hatırlatma... Bu pazarın halk arasında daha yaygın olan bir adı daha vardı. Eğer onu söylersek yerini bulacaksınız. Yerini söylemez de orada ne gibi işlerin yapıldığını söylersek biraz zorlanabilirsiniz. Hatta çok ünlü bir iki iş yerini fısıldayıversek daha kolay hatırlayacaksınız. Biz hemen oradaki iş yerlerinin ne tür mesleklerle ilgili olduğunu söyleyiverelim. Bir kere o pazarın içinde bol miktarda halıcı dükkânı vardı. Hasan Hızlı, Güvenç Halı Pazarı, Özgüzarlar, Silleli Mehmet Amca ve daha niceleri. Orada halının yanında keçe, kilim, kepenek de satan dükkânlar vardı. Mesela Ömer Amca

bunların başında gelirdi. Bir de Hikmet Ün (?) Amcamız vardı ki daha çok değerli parçaları satardı. Hatta ünlü koleksiyoncu Koyunoğlu İzzet Bey de onu sık sık ziyaret ederdi. Bir önemli ipucu daha... Pazarın bir köşesinde uzanıp giden bir koridor vardı ki oradaki iş yerlerinin ünlülerden biri Ertüzün Ailesi'nin şeker ve lokum imalathaneleri, öbürü ise ünlü çaycımız Hidayet Amca idi. Haydi bakalım bu Pazar neresidir? Bir önemli ipucu daha. Önceleri rahmetli babam Mehmet Sakaoğlu, daha sonra da rahmetli ağabeyim Hasan Sakaoğlu oradaki dükkânların birinde on yıllarca ticaret yaptılar. Ama onlar ne halı sattılar, ne keçe... Ya? Ayna ve levha satıp tabela ve plaka yazdılar. O kadar...

Bu kadar ipucunu fazla bulan bazıları'nız, 'Canım, onu bilmeyecek ne var? Ben de o civarda esnaf-tım. Burası bildiğimiz .... Pazarı' deyi-verecekler. Ancak bütün okuyucuları-

mızın böyle düşünceğini sanmıyoruz. Bu bir yaş meselesidir, bir de oraları bilme meselesidir. Öyle sanıyoruz ki bu sonuncu gruptaki hemşerilerimize biraz daha ipucu vermemiz gerekecek

O yıllarda haftanın altı günü o pazarın ortasındaki üstü kapalı bir yer ile büyükçe bir dükkânda çok çeşitli ticaret eşyaları ile zaman zaman da ev eşyaları açık artırma ile satışa sunulurdu. Bu işi yapan amcaların özel bir meslek adı vardı. Ancak nüfustaki kayıtlarından yola çıkarak Mustafa ve Reşat Amcaları hatırlatıverelim. Hatta onların amiri durumundaki amcamızın adı ise Naci idi.

Artık oranın adını söylemenin zamanı geldi gibi. Mesela oranın kocaman kapısının tam karşısında Sabri Halıcı'nın halı mağazası vardı; orası aynı zamanda rahmetli Feyzi Ağabey'in babasının dükkânı idi. Bir de bu Pazar'ın İstanbul Caddesi'ne bakan sırtında ünlü Şehir

Bakkaliyesi bulunuyordu. Ancak çok eskilerin hatırlayabileceği bir ipucu da, o kocaman kapının girişine göre sağ köşesinde ünlü iş insanı Hilmi Kulluk Amca'nın dükkânı vardı. Bu amca, günümüzde Konyaspor'da bir dönem başkanlık yapan zatın dedesi idi.

Biz de merak etmeye başladık, 'Acaba nasıl söylesek?' 'Pat' diye Tellal Pazarı deyiversek yeterli olur mu acaba? Olmaz tabii... Tellal nerede İsbâ nerede... Demek ki işin için de bir iş var.

Bu pazarın İstanbul Caddesi'ne bakan tarafının üst katı, 1955 yılında veya o yıllarda yeniden yapılırken otel olarak düzenlenmişti de adı da İspa'dan alınmıştı. Belki, 'İsbâ neresi, Tellal neresi?' diye sorabilirsiniz. Elbette haklısınız. Size son bir ipucumuzu veriyoruz. Bu Pazar'ın yeri, imparatorluk döneminde devletin atlarının bakım ve koruma yerleri imiş. Yani at ocağı gibi bir yer. Pazarımızın adı Atçılar

olmadığına göre ne olabilir? Ata binenlere ne ad verilirde acaba? Galiba hatırladınız, biz sizin adınıza seslendiriverelim: Sipahi. Evet, pazarımızın adı Sipahi Pazarı imiş.

Belki bazılarınız, “Hocam, Sipahi nere, İsbâ nere?” diye sorabilirsiniz. Bizim insanımız Türkçe olmayan kelimeleri öyle değiştirip yepyeni şekillene sokarlar ki kelimenin aslını o dilin sahipleri bile çıkaramazlar. Mesela, Farsça cîlânger kelimesi biz Türklerin ağzında çilingir oluvermiş. Mesela, isdibaç kelimesi de üstübeç... Bu işlem Doğudan gelen kelimelere olduğu kadar Batıdan gelen kelimelere de uygulanıverir. Mesela hepimizin sıkça kullandığı tornistan kelimesinin aslı İngilizcede turn astern'dir. Alev örten huni'yi alafortanfoni yapan güzel Mehmetçiğimizin büyükleri de bu kadar değişikliği yapıversinler.

Babamın ve ağabeyimin iş yeri adresleri âdeta telgraf

gibi kısacık idi: Mehmet Sakaoğlu, Sipahi Pazarı 5, KONYA.

İsbâ'ya gelince... Eski Konyalıların dilinde sipahi kelimesi olabilir, hatta kendileri de sipahi olanlar olabilir. Ama benim kulağım hep ısbâ'dan yana olmuştur. Mesela babamın veya ağabeyimin iş yerinin nerede olduğu sorulunca anneciğim, 'İsbâ bazarında...' diye cevap verirdi. Evet, İsbâ bazarı...

Söz anneciğimden açılmışken kardeş bir kelimeyi de hatırlamadan geçemeyeceğiz. Hanımlar, sabahları eşlerini uğurlarken akşam gelirken getirmelerini istediklerini de söylemeyi unutmazlar. Kısacası sipariş verirler. Onlar sipariş vermesine verirler de o kelime Konyalı hanımların ağzında yepyeni bir şekle bürünür: ısmarış...

***

Bu konu öncesi kendisiyle küçük bir sohbet ettiğimiz yazar dostumuz Mustafa Güden Bey, hemen bir benzer veya kardeş kelime ile

devreye giriverdi. Ondan aldığımız kısa bilgileri de eklemenin uygun olacağına inanıyoruz.

“Derbent yöresinde düğünlerde damat tarafından birkaç kadın allı pullu şeritler kuşanıp süslenir ve oyun oynarmış. Bu pullu kadınlara ıspağı denirmiş. Ispağı da Sipahi'nin yöresel ağızlarda söylenişi olmalı. Yani oyuncu kadınlar Sipahi gibi giyinir, temsil ettikleri isme uygun oyunlar oynarmış.” (24 Kasım 2024)

Sayın Güden ertesi gün gönderdiği iki kişilik süslü kadınlar fotoğrafının altına da şöyle yazmıştı: “Derbent'in Mülayım köyünden iki ıspağı.”

Bu konuda daha nelerimiz var, bir bilerseniz. Araböldüren mi, Arabulduvan mı: Araboğlu Makası neresidir? Ya Lastik Durağı? Belki gün gelir, onlara da bir tatlı 'Merhaba' de-yiveririz, hem de, İlyas'ın Kavakları'nın gölgesinde!

Özel ve güzel bir ek: Geçen yıl bu Pa-

zar'ın önünden iki kez geçmişim ve birinde de içeriye girip bol bol fotoğraf çekmişim. Bu yıl ise ancak bir kere o da önünden geçerek uzaktan bakmışım. Oysa bir zamanlar haftanın altı günü orada olurdum. İşte bu taze görmelerimle ilgili küçük notlar

**17 Kasım 2023,
Cuma, Konya**

Bugün eski şehre inmeyi planlamıştım. Hani şu Uzak Batılıların Down Town dedikleri eski pazara... Bizim Azze (Aziziye Camii)'nin etrafı da böyle bir yer. Şehir ne kadar büyürse büyüsün, ne kadar yayılırsa yayılsın, oralar asla eski formlarını kaybetmezler.

.....

İstanbul Caddesi'ni dura dura geçip gidiyorum. Sürüm Şekercisi... Hani ağabeyimin arkadaşının eczanesi... Halıcı'nın dükkânında halıdan eser yok. Tellal Pazarı hâlâ kapalı... Azze'nin karşısındaki ilk sokağa giriyorum. Sağlı sollu çantalar, valizler. Bir zamanlar rahmetli İbrahim eniştemle buraların

birinden bir yol ve okul çantası almıştım. (Bugün çektiğim fotoğraflardan bazılarını örnek olarak sunuyorum.)

31 Aralık 2023,

Pazar, Konya

Yılı yolcu ediyoruz. Hava-da fena değil. Şöyle bir çarşıya ineyim.

....

İstanbul Caddesi'ne çıkıyorum. Tellal Pazarı'nın bütününü kapalı olan cephesine de merakla bakıyorum. Acaba arkasında neler oluyor? Bazı iş yerleri pazar günü olduğu için kapalı... Aziziye'yi karşıdan seyrediyorum. Pencereleri kapısından daha büyük...

14 Kasım 2024,

Perşembe, Konya

Doktorlar ve yeme içmemizi kontrol altına alanlar derler ki "Ciğer yemeyi ihmal etmeyin!" Konya'mızda da ciğer alınabilecek en güzel yer Melike Hatun Kadınlar Pazarı ve dış tarafı... O kalabalığa arabamla girecek kadar cesur (!) değilim. Bizim Yaka dolmuşu 2 numara hemen yakınından geçiyor. Ama ben bir durak denebilecek bir mesafe öncesinde iniyorum. Hemen Tellal Pazarı'nın arka sokaklarından dolanıp trafiğe kapalı eskilerin en önemli caddesi olan İstanbul Caddesi'ne çıkıyorum. Feyzi Ağabeylerin halıcı dükkânının önünde biraz durup yönümü Tellal Pa-

zarı'na çeviriyorum. Bak bak, bitmez ki... Hani Ali Can ağabeyin bakkaliyesi, hani halamın oğulları Mehmet ve (merhum) Kadir Özgüzarların dükkânları, Şehir Bakkaliyesi... Oyalanmıyorum ve 'Ettarlar'ın dışından aşağıya doğru ilerliyorum. Galiba biraz hüzünlüyüm.

04 Aralık 2024, Perşembe, Konya

Bugün özel olarak Tellal Pazarı'nı cepheden görmek ve birkaç fotoğraf çekmek için dışarı çıkıyorum. Yaka otobüsünden inip biraz Rampalı Çarşı'da dolaşip aşağıya ineceğim. ....

Bizim Isbâ/Ispâ Pazarı'mıza yaklaşmak için bir ara sokaktan İstanbul Caddesi'nin çıkıyor ve güneyine doğru (Azze yönüne) yürüyorum. Âdeta yürümüyor, sanki tarihten bir yaprak adlı bir kitabı okuyorum. Pazar'ımız aylarca önce bürüdüğü sessizliğini koruyor. Değişik ortamlardan birkaç fotoğraf çekiyorum. Pazar'ın dış duvarı bir kale haşmetiyle gelip geçene bakıyor ama kendisini benim gözümle gören yok. Her yaştan insanımız bir telaş içinde, nereden zaman ayırıp da Pazar'ımıza benim gözümle bakacak.

Bir gün bu tarihî mekânın açıldığını yeni şekliyle görmek ümit ve hayali ile...